

KS. KAZIMIERZ SKOCZYLAS*

TORUŃ–WŁOCŁAWEK

Kazimierz Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole polskiej*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2010, ss. 322.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2013.042>

Lekcja religii w polskiej szkole jest obecna od 1990 roku. W roku 2010 minęło dwadzieścia lat jej obecności. Dość długi okres obecności lekcji religii w szkole jest okazją do refleksji i oceny tej obecności. Omawiana publikacja wpisuje się w publiczną debatę na temat lekcji religii w polskiej szkole publicznej. Można nawet powiedzieć, że ona zapoczątkowuje pogłębioną ocenę lekcji religii w szkole. Stąd przedmiotem tej publikacji jest analiza doświadczenia związanego z dość już długą obecnością lekcji religii w szkole publicznej w Polsce. Autor, analizując obecność lekcji religii w szkole, ujmuje ją na szerokim tle doświadczeń europejskich. Pokazuje też, jak kształtowało się to w historii polskiego szkolnictwa. Więcej uwagi poświęca nauczaniu religii w III Rzeczypospolitej. Ukazuje, jaki charakter ma to nauczanie na tle założeń edukacyjnych przyjmowanych w oświacie polskiej po roku 1989. Ostatnią część poświęca celom i zadaniom lekcji religii w obecnej szkole polskiej. Zasadnicze wnioski zostały zebrane w zakończeniu. Praca zawiera też bogatą literaturę katechetyczną i pedagogiczną dotyczącą omawianego zagadnienia.

* Ks. dr hab. Kazimierz Skoczylas – Zakład Katechetyki i Pedagogiki Religii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Punktem wyjścia dla refleksji naukowej, zdaniem autora, jest fakt, że nie podjęto jeszcze w Polsce zasadniczej debaty nad celami i założeniami lekcji religii w polskiej szkole. Jak podkreśla autor należałoby dokonać oceny nauczania religii w szkole z perspektywy zmian społecznych, kulturalnych i religijnych, jakie dokonały się w Polsce. Obecnie dochodzi do silnego uwydatnienia w życiu społecznym znaczenia ekonomii. Nie dostrzega się, że demokracja, w której dominuje zainteresowanie gospodarką i finansami prowadzi wielu jej obywateli do wycofywania się z życia społecznego, do frustracji i braku zaangażowania. Przeobrażenia w dziedzinie gospodarki mają wpływ na tworzenie się nowego typu kultury, w którym następuje wyjałowienie jej z wartości humanistycznych. Rezygnacja z tradycyjnych wartości sprzyja kształtowaniu się postaw egoistycznych i roszczeniowych. Relacje międzyludzkie w takim społeczeństwie upodabniają się do komunikacji komputerów w sieci. Te głębokie zmiany społeczne i kulturalne prowadzą do zmian religijnych. Pojawia się tendencja do spychania wiary w obszar życia prywatnego i pokusa relatywizacji prawdy i norm moralnych. Te zmiany wpływają na nauczanie religii. Ono dokonuje się w bogatym kontekście europejskich koncepcji nauczania religii i w nawiązaniu do własnej tradycji nauczania religii. Ten bardzo szeroki i skomplikowany kontekst społeczny kulturalny i religijny wpływa na proces nauczania religii i wymaga jego oceny. Konieczność tej oceny stanie się jeszcze bardziej oczywista, gdy czytelnik uświadomi sobie, że współczesna sytuacja społeczna, kulturalna i eklezjalna jest wydatnie odmienna od tej sprzed dwudziestu lat, kiedy rozpoczęło się jej nauczanie w polskiej szkole.

Pełna ocena obecności lekcji religii w polskiej szkole wymaga uchwycenia także jej rozwoju historycznego. Nauczanie religii miało w Polsce swoją specyfikę. W okresie międzywojennym uwarunkowane było okolicznościami społecznymi, politycznymi, kulturalnymi i eklezjalnymi. Skupiało się na doskonaleniu nauczania religii przy jednoczesnej kontroli procesu nauczania i wychowania religijnego. Dbało o formację nauczycieli religii. W analizach katechetycznych, jak zauważa autor, w mniejszym zakresie podejmowano zagadnienia teologiczne związane z nauką religii, a koncentrowano się bardziej na kwestiach pedagogicznych, psychologicznych i dydaktycznych. Działo się to pod wpływem szybko rozwijających się wyżej wymienionych dyscyplin naukowych. Przez to katechetyka w Polsce stała się bardziej ukierunkowana na zagadnienia pedagogiczne niż teologiczne.

Nauczanie religii w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej naczynowane było silną konfrontacją z systemem materialistycznym obecnym w ideologii upowszechnianej w polskiej szkole po II wojnie światowej. Rozpoczął się proces systematycznego ograniczania obecności lekcji religii w szkole. Jego celem było wyeliminowanie nauczania religii ze szkoły. Nastąpiło to w roku 1961. W wyniku tego procesu lekcja religii przeniesiona została do punktów katechetycznych. Władze komunistyczne starały się narzucić kontrolę nad realizowanym tam nauczaniem religii. Kościół opierał się wobec narzucania mu form kontroli i stopniowo wypracowywał nową koncepcję nauczania religii realizowaną w parafii, ale także podejmował wysiłki utrzymania lekcji religii w szkole. Mimo tej sytuacji w Kościele istniało silne przekonanie, że nauczanie religii powinno odbywać się w szkole.

Powrót lekcji religii do polskiej szkoły umożliwiły przemiany dokonujące się w Polsce po roku 1980 wywołane przez ruch solidarnościowy. Powrót lekcji religii do szkoły nastąpił, co uwypukla autor, w wyniku inicjatywy biskupów, którzy w dniu 2 maja 1990 roku podjęli taką uchwałę na 240 Konferencji Episkopatu Polski. Doszło do porozumienia z władzami państwowymi i od 1 września 1990 roku nauczanie lekcji religii powróciło do szkoły. Temu powrotowi towarzyszyły polemiki i kontrowersje podnoszone przez różne środowiska. Kościół bronił swojego stanowiska, uwypuklając racje wychowawcze. Stopniowo polemiki zmniejszyły się, a lekcja religii coraz bardziej oswajała się ze szkołą.

Lekcja religii znajduje się w kontekście edukacyjnym. Szkoła jest podstawowym miejscem realizacji celów i zadań ona wpływa na rozumienie jego natury. Nauczanie religii w szkole jest traktowane przez szkołę inaczej niż inne przedmioty. Można dość do przekonania, zauważa ks. Misiaszek, że jest ono w niej nie do końca chciane a nawet w pewnym sensie wymuszone. Obecność lekcji religii w kontekście szkolnym wymaga też oceny jak rozumie się jej funkcje i czy te stawiane przed nią zadania są możliwe do spełnienia w szkole. Autor uwypukla, że pojawiają się problemy z określeniem charakteru nauczania religii. W debacie dotyczącej jej charakteru poddawane jest krytyce zarówno katechetyczne, jak i ewangelizacyjne zorientowanie lekcji religii. Wielu autorów sądzi, że lekcji religii nie można utożsamiać z katechezą, ponieważ nie jest ona w stanie wypełnić wszystkich założeń i celów katechetycznych.

Nauczanie religii traktuje szkołę, jako właściwe miejsce dla chrześcijańskiego procesu kształcenia i wychowania. W procesie szkolnej edu-

kacji sięga się do wielu źródeł, które umożliwiają poznanie samego siebie, jak również wspierają proces harmonijnego i wszechstronnego rozwoju. Lekcja religii jest także zainteresowana takim rozwojem. Dojrzały chrześcijanin ma brać nie tylko udział w życiu Kościoła, ale także w życiu społecznym i kulturze. Stąd ważne jest także rozpoznanie, jakiego typu źródła poznania i wychowania proponuje uczniowi nauczanie religii. Przeprowadzona przez autora analiza prowadzi go do wniosku, że lekcja religii w niewielkim stopniu czerpie swoje teologiczne ukierunkowanie z obszaru edukacji. Istnieje jednak, jego zdaniem, wiele racji przemawiających za tym, aby szkoła była bardziej obecna w programowaniu lekcji religii. W szczególny sposób wspólnych wychowawczych zadań szkoły i lekcji religii domaga się kultura. Szkoła jest przecież miejscem wprowadzania w kulturę, a Kościół jest szczególnie zainteresowany integracją wiary i kultury.

Podsumowując, należy podkreślić, że publikacja księdza profesora Kazimierza Misiaszka wzbogaca polską debatę odnoszącą się do nauczania lekcji religii w szkole. Cenną jej wartością jest uwypuklenie osiągniętych rezultatów na płaszczyźnie nauczania i wychowania młodych pokoleń Polaków przez dwadzieścia lat jej obecności w szkole. Ważne jest wskazanie, że to nauczanie jest zawarte w tradycji wielu krajów Europy Zachodniej oraz w historii państwa polskiego. Szczególnie jednak potrzebne dla kościelnej debaty odnoszącej się do nauczania religii w szkole jest krytyczna ocena jej funkcjonowania. W sytuacji szybkich zmian w społeczeństwie polskim wpisanym w kontekst Unii Europejskiej potrzebna jest krytyczna ocena odnosząca się do natury lekcji religii w szkole. Zmiany, które zaszły w Polsce na przestrzeni tych dwudziestu lat, domagają się wnikliwego rozpoznania, na ile lekcja religii realizuje swoje cele i zadania oraz co sprawia, że w niektórych zakresach nie jest w stanie ich urzeczywistnić. Przeprowadzona przez autora refleksja wskazuje także na przeszkody i niedocenione obszary pojawiające się w tym procesie. Jej lektura stanowić może inspirację zarówno dla katechetów, jak również dla wszystkich realizujących proces nauczania religii oraz tych, którzy go projektują i nadzorują. Może ona być także cenną pomocą dla tych, którzy pragną poznać edukacyjne zaangażowanie Kościoła w Polsce.